

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ХХ СТОЛІТТЯ: ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ.

Постановка проблеми: процеси переходу від авторитарних і тоталітарних форм правління до демократичних спонукали утворенню громадського суспільства в Україні та Європі. Не менш важливим у формуванні громадського суспільства є відсутність некультурності, насильства та несправедливості, що свідчить про наявність діючого правового відношення.

Дослідження поняття «громадське суспільство» розпочалось ще за часів Платона. Вчені усіх часів приділяли багато часу для аналізу відносин між людиною та владою. Великий внесок у це вивчення зробили такі дослідники: Т. Гегель, Т. Гоббс, В. Бакуменко, А. Брегеда, В. Піча, В. Степаненко, Ф. Рудич.

Мета статті полягає в дослідженні поняття, характерні ознаки громадського суспільства, його структура, рівні сформованості та етапи розвитку, принципи, інститути та функції у ХХ столітті. Також розглянути співвідношення цього суспільства з державою. Політичні партії як найважливіший інститут ГС.

Виклад матеріалу: для початку з'ясуємо що таке громадське суспільство і коли виникло. Поняття «громадське суспільство» з'явилося в науці у XVII століття. Перший його застосував відомий вчений та філософ Г. Лейбніц [2]. В першій половині ХХ століття про громадське суспільство вже майже забули але у 80-тих роках це поняття знову набрало актуальності. Виявилось, що не всікладають у нього однаковий зміст. У різні часи, різні дослідники та вчені надавали цьому поняттю різноманітні визначення. За словами Гегеля: «Громадське суспільство – це система інститутів і відносин, яка знаходиться між сім'єю і державою». Складові цього суспільства охоплюють всі сфери людського життя. За словами Оборотова: «Громадське суспільство - це коло таких відносин куди держава не може втручатися». Але це не означало, що держава ніяк не впливає на його розвиток. Її завданням було впроваджувати ті закони, які задовольняли громадян та слідкувати за їх дотриманням [5].

Для громадського суспільства у ХХ столітті характерні такі риси: утворення вільних політичних партій, громадських організацій, свобода слова, засобів масової інформації, безпосередній розвиток сім'ї. У такому суспільстві присутня демократія, юридичний захист прав людини та рівність у них, приватна власність і вільна праця. У ГС(громадському суспільстві) існує правова країна у якій громадяни і держава взаємно контролюють створення, застосування та дотримання законів. Це суспільство характерне тим, що робить неможливе існування монополій у політичній та культурній сферах, тому що побудоване на принципі плюралізму.

До політичної структури громадського суспільства можна включити такі недержавні політичні інститути: політичні партії, громадські організації, органи місцевого самоврядування, ЗМІ, суспільні рухи. Саме вони мають найбільший вплив громадян на державу. Також до складу ГС можна віднести незалежних від влади виробників (банки, корпорації, приватні фірми), спілки та товариства, родину, церкву та інше.

Політичні партії виступають найважливішим інститутом в громадському суспільстві. Це добровільне об'єднання, яке прагне досягти мети, загальної для її членів шляхом отримання і здійснення політичної влади. Мета партії - це здобути владу. Функції цього об'єднання насамперед це представництво інтересів соціальних класів. Також політичні партії беруть активну участь у державній політиці та здійснюють політичний курс. У таку структуру не може входити держава.

Громадське суспільство має при рівні сформованості:

- абсолютне;
- реальне;
- відносне.

Абсолютне громадське суспільство - це найбільший розвиток суспільства.

Відносне громадське суспільство передбачає модель, де є умови для задоволення потреб та інтересів населення.

Реальне громадське суспільство – це форма існування суспільства в одній визначеній країні [6].

Проаналізуємо розвиток громадського суспільства, що включає в себе три стадії, у різні періоди його існування.

Перша стадія встановлюється у період з кінця XVII до першої половини XIX століття. Саме на цій стадії відбувається протиставлення суспільства і держави. В цей період система суспільства зображувалась поділеною на дві автономні сфери: політичну і громадську. В громадській сфері життя базується на ідеї індивідуальної свободи кожної людини. Громадяни мають право створювати свої спілки і асоціації. Цей ранній період робить акцент на економіці як на ключовій частині. Тоді виник заклик «Laissez faire, laissez passer», що означав невтручання держави але це не означало що вона не має впливу на формування ГС. На цій стадії особисте життя повністю відокремилось від громадського. Можна зробити висновок, що суспільство на даному етапі було молодим буржуазним суспільством. Люди у ньому захищали свої інтереси методом створення спілок та об'єднань, які діяли під охороною закону.

Тоді відбувається друга стадія, яка охоплює період з середини XIX і до другої половини ХХ століття. Найвідоміші дослідники, що її вивчали: І. Франко, М. Драгоманов, М. Грушевський. У цей період змінюються якісні параметри суспільства. Стає актуальним марксизм, як концепція суспільного розвитку. Вони були противниками капіталізму і вважали, що він має зникнути. В першій половині ХХ століття в деяких країнах громадське суспільство на певний час перестає існувати через фашизм і сталінізм. Але саме в цей період відбувається найбільше піднесення громадського життя в Центрально-Східній Європі і в тій частині України, що входила до складу Австрійської імперії. В кінці XIX на початку ХХ століття на Галичині відбулося зростання національної гідності, відродження економіки та політичного життя. Громадське суспільство на Галичині проіснувало досить довгий період з 20 - 30-х років і до приєднання її до СРСР. Також у цей час розвивався жіночий рух.

І третя стадія розвитку. Вона переважала у нових країнах. Марксистки популяризували ідею громадського суспільства в післявоєнний час, використовуючи її для осудження «соціалістичного авторитаризму». У 80-90-ті роки ХХ століття відбувся успіх громадської концепції. Науковці цей успіх пояснюють тим, що завдяки цій концепції було створено «стратегію» перетворення диктаторських режимів. Це пояснює чому і як знищився комуністичний режим у Центральній та Східній Європі. У цей період можемо побачити справжнє піднесення громадського суспільства, внаслідок пошуку нових форм соціальної взаємодії [7].

Отже, з падінням комунізму і кризою соціалістичних ідеологій основним об'єктом дослідження проблем суспільства стала демократія, а для дослідження її соціальних проблем найбільше підходить громадське суспільство.

Основні принципи громадського суспільства:

- рівність закону для всіх і рівність усіх перед законом;
- взаємна відповідальність держави особи;

- незалежність судів та ефективна система захисту;
- справедливість і суворе дотримання законів;
- економічний і політичний плюралізм.

Структурно, громадське суспільство є підсистемою суспільства, що прямує до соціальної сфери, тому воно має складну внутрішню будову. Розглянемо цю будову, а саме інститути громадського суспільства у ХХ столітті:

Партії – вони є основним і головним інститутом на початкових етапах свого існування, коли вони ще не були механізмом здійснення влади. У ХХ столітті розвиток партій набирав обертів.

Незалежні ЗМІ – вони є невід’ємною частиною громадського суспільства, оскільки у людей відсутній політична обізнаність вони цілком довіряють мас-медіа, вірили у все те, що їм розповідають. З цього можна зробити висновок, що ЗМІ один з найвпливовіших інститутів у громадському суспільстві.

Добровільні організації та суспільні рухи – ці інститути призначені насамперед для формування національної свідомості, розробка нових ідей та пошук методів їх реалізації, формування державної політики.

Вибори і референдуми – призначені для захисту інтересів групи та формування думки громадян.

Громадська думка – соціальний інститут у громадському суспільстві [5].

Громадське суспільство виникло з появою проблеми відносин людини з політичною владою, суспільства з державою. Потім під цим визначенням люди почали розуміти все, що є в суспільстві і не належить державі [4]. Функції громадського суспільства – це головні напрямки діяльності його інститутів та вплив на життя в суспільстві. Основними функціями цього суспільства у ХХ столітті можна вважати:

Це суспільство є засобом для самовираження індивідів, у ньому індивід може реалізовувати власні інтереси. Громадські спілки полегшують виконання функцій держави, розв’язуючи важливі питання.

Інститути громадського суспільства забезпечують непорушність прав людей. Часто інститути виступають опорою для громадян у боротьбі з державою.

Систематизує, впорядковує протести і вимоги громадян, цим створює хороші умови для демократичної влади.

Виконує функцію захисту інтересів групи у боротьбі з інтересами іншої групи.

Контроль над інститутами державної влади. Держава частину своїх повноважень передає ГС [3].

Саме функції громадського суспільства показують роль його у суспільній системі в ХХ столітті. Показують чому саме громадське суспільство є опорою для демократії. Але воно не може повноцінно виконувати всі перелічені функції, коли відсутній хоч один її інститут.

Стосунки держави та громадського суспільства обов’язково повинні бути зворотнім, тобто вони разом повинні взаємодіяти, як один цілий організм. Між ними повинна перебувати рівновага, тому що коли вона порушується, то припиняється стабільний розвиток демократії. Можна сказати, що держава залежить від громадського суспільства, а воно в свою чергу залежить від держави. Як це проявляється? Це проявляється таким чином, що громадське суспільство є настільки вільним і незалежним, наскільки це дозволяє держава. А вона в свою чергу не може розвиватись без вільного громадського суспільства. Вони обидва функціонують задля спільної мети - задоволення потреб громадян. Ця мета є чудовою умовою для їх компромісу. Також завжди повинен існувати баланс між інтересами держави та людей.

Отже, аналізуючи і досліджуючи громадське суспільство у ХХ столітті та в загальному, можна зробити висновок, що воно відіграло неабияку роль в розвитку демократії у різних країнах, а також стало її невід’ємною частиною. Також воно є однією з умов побудови соціальної держави. Утворення громадського суспільства в Україні у ХХ столітті спричинило зміни у конституційному ладі країни та «виробу» оптимальної національної моделі. Отже, дослід показує наскільки складна структура цього суспільства, скільки етапів розвитку воно пройшло і які має функції, принципи та ознаки.

Література

1. Гончарук-Чолач Т.В., Джугла Н.В. Політична соціологія: навчальний посібник / За ред. Гончарук-Чолач Т.В. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ», 2018. – 250 с.
2. Гостева О.М. Державне управління: удосконалення та розвиток [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/> – Назва з титул. екрану
3. Гостева О.М. Державне управління: удосконалення та розвиток [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/> – Назва з титул. екрану
4. Громадянське суспільство, його функції та можливості в сучасних умовах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cpk.org.ua/> – Назва з титул. екрану
5. Єнжівська О.М., Зозуляк О.Д. Стан та проблеми розвитку громадського суспільства в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com/> – Назва з титул. екрану
6. У чому полягає сутність громадського суспільства? Які основні інститути громадського суспільства? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pidruchniki.com/> – Назва з титул. екрану
7. Федерація профспілок України. Роль громадського суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lider.fpsu.org.ua> – Назва з титул. екрану
8. Ю.М.Розенфельд, Л.М.Герасіна, Н.П.Осіпова Політологія [Текст]: генезис ідей громадянського суспільства. – Харків. – 2010.